

Het boterfabriekje

Oudere inwoners van Alphen kunnen misschien nog aanwijzen waar vroeger het boterfabriekje stond. Het is al lang geleden verbouwd tot woonhuis aan de Greffelingsedijk nr. 7.

Tot aan het einde van de negentiende eeuw maakten de boeren zelf boter van de melk van hun koeien. Deze boter werd verkocht op de markt. De kwaliteit was daardoor nogal verschillend en soms werd er ook met de boter "geknoeid".

In 1890 kreeg de boter, die vanuit Nederland bijvoorbeeld in Engeland werd ingevoerd, een slechte naam. De boter uit Denemarken dreigde ons product te verdringen. Men vreesde voor de volksgezondheid. Een speciaal daarvoor uitgevaardigde boterwet moest voorkomen dat de boter vermengd werd met kunstboter of margarine. In dezelfde tijd was ook de fabriek van Van den Bergh in Oss in opkomst met margarine. Margarine was toegestaan, maar mengsels mochten niet als boter worden verkocht. Maar ook in Alphen werden wel mengsels verkocht, daarvan getuigt nog een krantenbericht uit die tijd. Men had nog geen boodschap aan privacy! De veroordeelden moesten zelfs de kosten van de publicatie met naam en toenaam betalen.

Boter en Margarine.
Bij koninklijk besluit is bepaald dat voortaan de benaming boter alleen mag worden gegeven aan de vette stof welke door karnen uit zuivel is verkregen, met of zonder bijvoeging van kleursels of zout; terwijl de margarine niet meer dan 5 percent boter mag bevatten.
Bij afzonderlijke bepalingen is de verkoop en het vervoer van de margarine geregeld.

Overtreding Boterwet.
 Uit een vonnis, den 20en November 1899 door het Kantongerecht te Tiel op tegenspraak gewezen, blijkt, dat **PETRONELLA HOL**, huisvrouw van **J. Francissen**, zonder beroep, wonende te *Alphen*, gemeente Appeltorn, op Maandag den 18en September 1899, des voormiddags omstreeks 9½ uur, op de markt voor **Natuurboter te Tiel** voorhanden heeft gehad een hoeveelheid **surrogaat van boter**, terwijl noeh op de verpakking, noeh op de waar zelve het woord margarine of surrogaat in duidelijke letters voorkwam,
en dat zij te dier zake is veroordeeld tot een boete van f 50, te vervangen door een hechtenis van 40 dagen, met bevel tot openbaarmaking van een uittreksel van de uitspraak door plaatsing in de *Nieuwe Tiel-sche Courant*.
Voor extract Conform.
De fungeerend Griffier bij het Kantongerecht voornoemd,
E. H. HIJMANS.
Gezien voor executie.
De Ambtenaar van het Openbaar Ministerie,
SLUIS.

Overal in het land werd in die tijd ook geprobeerd om gezamenlijk de melk te gaan verwerken. Daarvoor werden bijeenkomsten gehouden om de voordelen van het coöperatief verwerken van de melk uit te leggen. Zo ontstonden ook in het land van Maas en Waal tussen 1895 en 1900 op verschillende plaatsen boterfabriekjes.

In Alphen is daar al sprake van in september 1896. Natuurboter, vervaardigd op een boterfabriek, wordt dan op een tentoonstelling beoordeeld. Een eerste prijs wordt niet toegekend, maar Alphen behaalt de tweede prijs! De fabriek adverteert onmiddellijk met het behaalde succes.

In de Nieuwe Tielsche Courant van een jaar later lezen we dat bij notaris Van der Heijden te Maasbommel door "de leden is opgericht eene Coöperatieve Vereniging, genaamd Coöperatieve Roomboterfabriek "De Maas", gevestigd te Alphen, gemeente Appeltern". De fabriek komt in 1907 nog eens in het nieuws als een gezondheidscommissie wijst op het gebruik van slecht water, waardoor er een nieuwe pomp moet worden geslagen.

Ruim tien jaar heeft dit fabriekje dus bestaan. Toen rond 1910 op verschillende plaatsen stoomkracht benut ging worden voor het karnen van de boter sloten de Alphense boeren zich aan bij de melkfabriek in Lith. Ook in Dreumel kwam zo'n fabriek. Mogelijk heeft de slechte toestand van de verbindingswegen in de polder de keuze beïnvloed.

Bodemvondsten (recent)

Sinds een aantal jaren wordt er bij het maken van bouwplannen in onze gemeente onderzoek gedaan op welke plaatsen archeologische vondsten te verwachten zijn. Dit is aangegeven op een archeologische kaart. Daarnaast worden oude landkaarten gebruikt zodat men bijna twee eeuwen kan terugkijken waar bewoning is geweest.

Toen in de Valkestraat plannen werden gemaakt voor bebouwing is ook zo'n onderzoek verricht. Op de archeologische verwachtingskaart van de provincie Gelderland was te zien dat hier een middelhoge archeologische verwachtingswaarde is. Daarom werd op 20 oktober 2009 een onderzoek uitgevoerd d.m.v. boringen. De bodem was door de sloop van de huizen die er eerder al stonden wel verstoord. Toch zijn er aanwijzingen gevonden dat er zo'n tien cm beneden het maaiveld mogelijk oude woongrond met archeologische resten kan worden aangetroffen.

Uit informatie op oude kaarten blijkt dat dit deel van Alphen rond 1800 in gebruik was als wilgenbos. Maar de oude kerk, die dicht in de buurt staat, geeft toch aanleiding om te denken dat ook in dit deel van Alphen wel eens vroege bewoning kan zijn geweest. Het gebied ligt mogelijk op een oude oeverwal van de Maas. Daar zijn nederzettingsresten te verwachten uit de Romeinse tijd en vroege middeleeuwen.

Er zijn zeven boringen gezet, gelijkmatig verdeeld over het terrein. De boor had een diameter van zeven cm en is aangevuld met een gutsboor van drie cm. Er is tot maximaal twee meter beneden het maaiveld geboord. Bij deze boringen bleek dat het terrein vanaf tien cm beneden het maaiveld ruim een meter grond bevat die als ophoging lijkt te zijn aangebracht. Maar onder in

deze laag vond men twee fragmenten roodbakkend aardewerk! Het fragment van het oor van een kan kon goed worden herkend.

Het is een zogenaamd worstoor, voorzien van lengtegroeven, die naar boven toe zijn toegeknepen. Het fragment is een beetje geglazuurd en gedateerd uit de periode 1250-1450.

Het is natuurlijk heel goed mogelijk dat de vondsten bij het ophogen met grond van elders is aangevoerd. Toch blijft er voor dit gebied een hoge verwachting voor vondsten uit de Romeinse tijd en vroege middeleeuwen. Op grond daarvan is bepaald dat bij het bouwen funderingspalen moeten worden geboord. Daardoor wordt de ondergrond dan nauwelijks verder verstoord.

Geen oplossing zoekplaatje Kapfeest

Op het zoekplaatje van de vorige maand hebben we nog geen reacties gehad.

Zoekplaatje schooljaar 1965-1966

Juffrouw de Leeuw was een echte Alphense onderwijzeres. Ze was er geboren en gaf ruim 35 jaar (van 1938 tot 1974) les, voornamelijk in de eerste klas van wat toen nog de lagere school heette. Het is de derde keer dat we op zoek zijn naar de namen van de kinderen die in haar klas zitten. Deze keer staan en zitten de leerlingen op de speelplaats van de St. Willibrordusschool. De foto op de volgende pagina is vijftig jaar geleden genomen. De personen die er op staan zijn dus waarschijnlijk 56-57 jaar. De vorige keren lukte het om vrijwel alle kinderen nog te herkennen. We zijn benieuwd of dat opnieuw gaat lukken.

Stichting Werkgroep Historisch Alphen aan de Maas

p/a Greffelingsestraat 23
6626 AN ALPHEN (Gld)

Elke donderdagavond in de Edohof
van 20.00 tot 22.00 uur

RegioBank NL45RBRB0918497752
KvK nr. 11069033

Ben van Dijk
Adrie van Hoogstraten
Johan de Jong
Jan van der Voort

tel. 56 1942
tel. 56 2425
tel. 56 1557
tel. 56 1632

email: wham@alphenaandemaas.com
www.alphenaandemaas.com